

Joanna Kosmaczewska

Analiza dynamiki rozwoju ośrodków kultu religijnego na przykładzie wybranych gmin wiejskich

Ekonomiczne Problemy Usług nr 66, 201-208

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOANNA KOSMACZEWSKA

Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu

ANALIZA DYNAMIKI ROZWOJU OŚRODKÓW KULTU RELIGIJNEGO NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH GMIN WIEJSKICH

Wstęp

Podróże do miejsc kultu religijnego miały miejsce w każdym okresie historycznym. Także obecnie, mimo postępującej laicyzacji, są one dość powszechne. Jak podaje Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, w pielgrzymkach uczestniczy około 20% społeczeństwa, przy czym statystyczny uczestnik pielgrzymki to najczęściej mieszkaniec wsi lub małego miasta posiadający wykształcenie średnie lub podstawowe¹. Jednak podróże do miejsc świętych mogą przybierać postać nie tylko pielgrzymek, ale szerszej pojętej turystyki religijnej lub nawet poznawczej, która zakłada istnienie drugoplanowego celu podróży, a także chęci poznania innych religii. Wszystko to sprawia, że ośrodek kultu religijnego może stanowić destynację turystyczną nie tylko dla pielgrzymów, ale także dla uczestników turystyki religijnej czy kulturowej. Jak podaje A. Jackowski, w Polsce znajduje się ponad 500 ośrodków kultu religijnego, z czego ok. 430 stanowią sanktuaria maryjne². Przy tak dużej liczbie potencjalnych destynacji największe znaczenie odgrywa ranga ośrodka kultu religijnego. Sanktuaria o randze międzynarodowej i krajowej, które charakteryzują się masowym ruchem turystycznym, zlokalizowane są w obrębie miast lub, w rzadkich przypadkach, na terenie gmin miejsko-wiejskich. Zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem podróżnych cieszą się ośrodki o randze ponadregio-

¹ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, dane dostępne na stronie www.opoka.org.pl.

² A. Jackowski, *Święta przestrzeń świata. Podstawy geografii religii*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003, s. 226.

nalnej i lokalnej, umiejscowione najczęściej na obszarze gmin wiejskich. Problemem dla miejsca docelowego może być zarówno zbyt duża, jak i zbyt mała ranga miejsca kultu religijnego. W pierwszym przypadku bowiem można mieć do czynienia z monopolem jednego rodzaju turystyki, co utrudnia skuteczne wprowadzenie na rynek produktów turystycznych skierowanych do innych grup odbiorców. W przypadku drugim zaś – ruch turystyczny generowany przez miejsce kultu religijnego jest tak słaby, że gmina może wybrać pozaturystyczną funkcję rozwoju. Najlepszym zatem rozwiązaniem wydaje się znalezienie horacjańskiego złotego środka, który umożliwi współistnienie produktów turystycznych skierowanych do wielorakich segmentów rynku, a także rozwijanie kilku rodzajów turystyki, stosownie do posiadanych zasobów. Dość często bowiem w turystyce religijno-pielgrzymkowej dominuje forma odwiedzin jednodniowych i – co się z tym wiąże – wydatek turystyczny pozostaje na niskim poziomie. Taka sytuacja może znacząco ograniczać dynamikę rozwoju ośrodka kultu religijnego.

1. Cel, przedmiot, zakres i metoda badań

Celem niniejszego opracowania jest określenie dynamiki rozwoju ośrodków kultu religijnego poprzez pryzmat wybranych wskaźników ekonomiczno-społecznych i turystycznych. Przedmiotem prowadzonych analiz zostały objęte ośrodki kultu religijnego o randze ponadregionalnej. Ze względu na ograniczoną dostępność danych statystycznych analizie poddane zostały nie same wsie-miejsca kultu religijnego, lecz najmniejsze jednostki terytorialne – gminy. Po wnikliwej analizie literatury³ i danych statystycznych ustalono, że z 25 ośrodków kultu religijnego o zasięgu ponadregionalnym 17 znajduje się na terenie gmin wiejskich. Wykaz gmin poddanych analizie przedstawiono w tabeli 1.

W pracy zbadano dynamikę zmian, jakie zachodziły w analizowanych gminach na przestrzeni lat 2006–2009, a następnie – w celu porównania oceny tempa zmian – zastosowano metodę punktową, która umożliwiła przełożenie pozycji zajmowanej przez daną gminę z każdego miernika na wartość rangową. W metodzie badawczej wyróżniono dwie grupy wskaźników, tzn. takie, które opisują dynamikę rozwoju ekonomiczno-społecznego gminy, oraz takie, które charakteryzują rozwój funkcji turystycznej w gminie. Analizowane mierniki zaprezentowano w tabeli 2.

³ Ibidem, s. 225–240.

Tabela 1

Gminy przyjęte do analizy

Lp.	Ośrodek kultu religijnego	Gmina	Województwo
1	Dębowiec	Dębowiec	podkarpackie
2	Gidle	Gidle	łódzkie
3	Gietrzwałd	Gietrzwałd	warmińsko-mazurskie
4	Górka Duchowna	Lipno	wielkopolskie
5	Kalwaria Pałacowska	Fredropol	podkarpackie
6	Kałków	Pawłów	świętokrzyskie
7	Kodeń	Kodeń	lubelskie
8	Krzeszów	Kamienna Góra	dolnośląskie
9	Leśna Podlaska	Leśna Podlaska	lubelskie
10	Ludźmierz	Nowy Targ	małopolskie
11	Niepokalanów-Paprotnia	Teresin	mazowieckie
12	Rychwałd	Gilowice	śląskie
13	Studzianna	Poświętne	łódzkie
14	Swarzewo	Puck	pomorskie
15	Szczyrzyc	Jodłownik	małopolskie
16	Święty Krzyż	Nowa Słupia	świętokrzyskie
17	Trąbki Wielkie	Trąbki Wielkie	pomorskie

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2

Wybrane do analizy mierniki w ramach dwóch grup wskaźników

Wskaźniki ekonomiczno-społeczne	Wskaźniki turystyczne
– dynamika napływu na 1000 mieszkańców	– wskaźnik funkcji turystycznej Baretje`a i Deferta
– dynamika liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON	– wskaźnik intensywności ruchu turystycznego Schneidera
– dynamika dochodów gminy	
– dynamika wydatków inwestycyjnych gminy	
– dynamika liczby mieszkań oddanych do użytku	

Źródło: opracowanie własne.

Dynamikę zmian (w oparciu o indeksy łańcuchowe) obliczono, korzystając z poniższego wzoru⁴:

⁴ S. Ostasiewicz, Z. Rusnak, U. Siedlecka, *Statystyka – elementy teorii i zadania*, Wyd. AE, Wrocław, 1999, s. 95.

$$I_{n/n-1} = \frac{y_n}{y_{n-1}} \times 100$$

gdzie: y_n – poziom zjawiska w okresie badanym,

y_{n-1} – poziom zjawiska w okresie poprzedzajacym.

Nastepnie, dysponujac poszczegolnymi indeksami lancuchowymi przy wykorzystaniu sredniej arytmetycznej, obliczono srednie tempo zmian.

2. Analiza dynamiki rozwoju ekonomiczno-spoolecznego i turystycznego badanych gmin wiejskich

W pracy poczyniono zalozenie, ze miejsce kultu religijnego moze stanowic swoista atrakcje turystyczna i generuje tym samym istotny ruch turystyczny na terenie calaj gminy. Za istotny ruch turystyczny uznany zostal taki, ktory przyczynia sie do naplywu ludnosc do gminy w celach osiedlenia sie, jest inicjatorem przedsiobiorczych postaw wzrod mieszkancow, a takze powoduje zwiekszenie dochodow gminy.

Analiza otrzymanych danych wskazuje (tabela 3), ze wzrod badanych gmin wieksza jest dynamika rozwoju turystycznego niz ekonomiczno-spoolecznego. Wzrod analizowanych miernikow charakteryzujacych rozwój ekonomiczno-spooleczny najwieksza dodatnia dynamika zmian dotyczyla wydatkow inwestycyjnych (Kodeń 323,4%) oraz liczby mieszkancow oddanych do uzytku (Fredropol 225,9%). W przypadku wszystkich analizowanych gmin dynamika dochodow byla dodatnia, a wspomniany wzrost oscylowal od 2 do 13%. Wspolczynnik korelacji rang Spearmana obliczony dla dochodow gminy na 1000 mieszkancow i liczby miejsc noclegowych na 1000 mieszkancow przyjal wartosc 0,7889, co dowodzi wysokiej zaleznoSci. W przypadku zas wzroslazelnosci dochodu gminy z liczba turystow korzystajacych z noclegow na 1000 mieszkancow wspolczynnik korelacji byl jeszcze wyzszy i wynosil 0,9195. W wyniku przeprowadzonych analiz ustalono rowniez, ze wydatki inwestycyjne gminy na 1000 mieszkancow sa silnie skorelowane z liczba miejsc noclegowych oferowanych na terenie gminy (0,8481), a takze z liczba turystow korzystajacych z noclegow (0,5228). Istnienie wspomnianych zaleznoSci moze swiadczyc o tym, ze wladze dostrzegaja mozliwosc pozyskiwania znacznych dochodow z turystyki przez mieszkancow wlasnych gmin i obecnie sa na etapie podnoszenia atrakcyjnoSci gminy poprzez inwestycje.

Najwieksza dynamike rozwoju turystycznego zaobserwowano w gminach Fredropol (1492,9%) i Gilowice (855,6%). Jednak przeprowadzenie analizy dynamiki wspomnianego rozwoju nie bylo mozliwe w przypadku czterech gmin, gdyz

nie złożyły one stosownych sprawozdań statystycznych w GUS, nie udostępniły także niezbędnych danych autorce opracowania.

Tabela 3

Średnie tempo zamian wybranych mierników w analizowanych gminach w latach 2006–2009

Gmina	A	B	C	D	E	F	G
Dębowiec	100,1	101,9	107,0	106,7	110,2	138,5	352,4
Fredropol	99,9	100,2	110,2	140,4	225,9	406,0	1492,9
Gidle	99,5	96,6	108,6	155,6	91,5	bd	bd
Gietrzwałd	102,3	105,3	105,4	149,5	126,7	93,6	89,5
Gilowice	101,1	102,5	108,8	229,4	207,0	253,7	855,6
Jodłownik	100,4	104,7	109,7	100,6	111,0	97,6	89,8
Kamienna Góra	100,6	103,7	113,0	151,4	126,0	146,5	132,5
Kodeń	98,7	98,0	105,5	323,4	93,1	73,8	217,9
Leśna Podlaska	99,1	102,3	108,1	152,9	157,2	bd	bd
Lipno	103,2	104,1	109,2	110,4	154,8	96,9	104,1
Nowa Słupia	99,8	102,5	110,3	121,4	87,3	113,1	99,5
Nowy Targ	100,8	105,6	108,9	126,6	100,2	96,0	76,7
Pawłów	100,1	103,7	108,9	152,7	137,9	123,4	114,3
Poświętne	99,7	96,3	105,7	92,1	159,4	bd	bd
Puck	102,1	109,1	111,8	129,3	122,5	107,6	119,6
Teresin	100,4	99,9	102,5	88,3	133,5	bd	bd
Trąbki Wielkie	101,2	104,6	105,7	161,8	115,6	124,0	108,8

bd – brak danych; A – dynamika napływu na 1000 mieszkańców, B – dynamika liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON, C – dynamika dochodów gminy, D – dynamika wydatków inwestycyjnych gminy, E – dynamika liczby mieszkań oddanych do użytku, F – wskaźnik funkcji turystycznej Baretje'a i Deferta, G – wskaźnik intensywności ruchu turystycznego Schneidera

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL) i danych pozyskanych bezpośrednio w gminach.

Analiza materiału statystycznego wykazała, że średnie tempo zmian intensywności ruchu turystycznego (we wszystkich badanych gminach łącznie) jest niemal dwukrotnie większe niż tempo zmian funkcji turystycznej wyrażone zmianą liczby miejsc noclegowych przypadającą na liczbę ludności miejscowej. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać w następujących aspektach:

- wydatek turystyczny w turystyce religijno-pielgrzymkowej jest zazwyczaj niższy niż w innych rodzajach turystyki (np. biznesowej, narciarskiej), w związku z tym rentowność podejmowanych w tym zakresie przedsięwzięć może być niższa;

- znaczną część podróży stanowią odwiedzający jednodniowi;
- brak usług towarzyszących, które pozwoliłyby zatrzymać odwiedzających jednodniowych na dłużej (gmina Gidle w województwie łódzkim nie posiada bazy noclegowej);
- brak przedsiębiorczych postaw wśród mieszkańców badanych gmin (w przypadku czterech gmin dynamika liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON była ujemna).

Dodatkowo przeprowadzona analiza współzależności dwóch zmiennych, tj. liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców i liczby turystów korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców wykazała słabą korelację (0,0780) między analizowanymi zmiennymi. Może to świadczyć o tym, że rozwój turystyki religijno-pielgrzymkowej w analizowanych ośrodkach kultu religijnego jest zjawiskiem sublokalnym i dotyczy jedynie konkretnej wsi. Bardzo niski wskaźnik korelacji wspomnianych zmiennych może nasuwać również wniosek, że rozwój turystyki religijno-pielgrzymkowej na obszarach wiejskich, ze względu na zbyt małe rozmiały samego zjawiska lub zbyt niski wydatek turystyczny, nie skutkuje przyjmowaniem przedsiębiorczych postaw przez mieszkańców miejsc recepcji turystycznej.

Podsumowanie

By stworzyć możliwość porównania tempa zmian w sferze ekonomiczno-społecznej i turystycznej, jakie zaszły w latach 2006–2009 w gminach wiejskich, na terenie których znajduje się ośrodek kultu religijnego, zastosowano metodę punktową. Umożliwiła ona przełożenie pozycji zajmowanej przez daną gminę z każdego miernika na wartość rangową i utworzenie rankingu gmin. Dane zawarte w tabeli 4 wskazują, że najlepszą dynamiką rozwoju charakteryzuje się gmina Gilowice w województwie śląskim, na terenie której we wsi Rychwałd znajduje się sanktuarium pw. Matki Bożej Rychwałdzkiej. Gmina ta zajmuje pierwszą pozycję w rankingu gmin pod względem dynamiki rozwoju ekonomiczno-społecznego i drugą pozycję w rankingu charakteryzującym dynamikę rozwoju turystycznego.

Warto zwrócić szczególną uwagę na fakt, że gminy, które zajęły wysoką pozycję w rankingu charakteryzującym dynamikę rozwoju ekonomiczno-społecznego, zajęły jednocześnie znaczącą pozycję w rankingu zmian turystycznych. Na podstawie przeprowadzonych analiz można wyodrębnić trzy grupy gmin:

- gminy o niewykorzystanym potencjale turystycznym (np. Dębowiec), takie, w których dynamika rozwoju funkcji turystycznych nie skutkuje adekwatną dynamiką rozwoju ekonomiczno-społecznego;
- gminy o wysokiej dynamice rozwoju ekonomiczno-społecznego i niskiej aktywności turystycznej (np. Puck);
- gminy o niskiej dynamice rozwoju w obydwu analizowanych aspektach.

Tabela 4

Suma rang analizowanych wskaźników

Gmina	Suma rang wskaźników ekonomiczno-społecznych	Gmina	Suma rang wskaźników turystycznych	Gmina	RANKING (wartość sumaryczna)
Gilowice	62	Fredropol	34	Gilowice	94
Kamienna Góra	58	Gilowice	32	Kamienna Góra	86
Puck	64	Dębowiec	29	Puck	86
Fredropol	51	Kamienna Góra	28	Fredropol	85
Trąbki Wielkie	54	Trąbki Wielkie	23	Trąbki Wielkie	77
Lipno	59	Pawłów	23	Pawłów	76
Pawłów	53	Puck	22	Lipno	76
Gietrzwałd	53	Nowa Słupia	19	Gietrzwałd	65
Jodłownik	46	Kodeń	19	Jodłownik	62
Nowy Targ	49	Lipno	17	Nowy Targ	61
Dębowiec	29	Jodłownik	16	Dębowiec	58
Nowa Słupia	36	Gietrzwałd	12	Nowa Słupia	55
Kodeń	27	Nowy Targ	12	Kodeń	46
Leśna Podlaska	43	Leśna Podlaska	bd	Leśna Podlaska	43
Gidle	29	Gidle	bd	Gidle	29
Poświętne	26	Poświętne	bd	Poświętne	26
Teresin	26	Teresin	bd	Teresin	26

bd – brak danych

Źródło: opracowanie własne.

Analiza utworzonego rankingu pozwala sformułować wniosek, że ośrodek kultu religijnego może stanowić swoistą atrakcję turystyczną, jednak występowanie na terenie gminy miejsca kultu religijnego stwarza jedynie szansę na dynamiczny rozwój, lecz w żadnym przypadku go nie warunkuje.

**THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS IN THE DEVELOPMENT
OF RELIGIOUS CENTRES ON THE EXAMPLE OF THE SELECTED
RURAL COMMUNES**

Summary

All the rural communes, whose area accommodated the religious centres of cross-regional outreach, have been analyzed. The research found that in the analyzed communes the dynamics of tourism development exceeds the social and economic development. Further, average rate in the changes of the intensity of the tourist traffic (in all the analyzed communes in total) is almost twice as high as the rate of changes in the tourist functions expressed in the change in the number of beds offered per the local population. The communes on top places in the ranking which characterized a dynamic social and economic development, were also listed on top positions in the rating concerning the tourism changes.

Translated by Joanna Kosmaczewska